

1.2. Аналіз нормативних документів дошкільної освіти з проблем формування ціннісних орієнтацій дітей

Соціально-економічні процеси, які відбуваються у світі, викликали цілий ряд змін, які проявились в порушенні старих і пошуку нових ціннісних орієнтирів. Зміни в суспільстві зумовлюють зміни й у системі цінностей. Дестабілізація суспільства і суперечливість життєвих ціннісних пріоритетів особливо яскраво відбивається на формуванні нинішнього покоління.

Майбутнє суспільства багато в чому залежить саме від того, з якими моральними ідеалами увійдуть в життя наші діти сьогодні. Становлення особистості, становлення ціннісних орієнтирів, формування і розвиток дитини у сучасному соціопросторі, обумовлені соціальними впливами, характером суспільства, в якому вона живе, атмосферою сім'ї, потенціалом батьків, світом її розваг, інтересів, звичаїв та традицій. Моральні норми засвоюються з дошкільного дитинства, беруть свій початок в атмосфері

життя сім'ї, дитячого садка, дошкільця. Саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення, формуються уявлення дитини про свої права та обов'язки; засвоюються моральні правила і норми.

Взагалі, моральні якості – це абсолютна цінність, це те, задля чого ми народжуємо й вирощуємо дітей, навчаємо їх, виховуємо, даємо їм освіту – все, аби наші діти вирости гарними, добрими й чесними. Світ цінностей – це перш за все, світ культури у широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її прихильностей – тих оцінок, в яких відбивається міра духовного багатства людини. Кожне суспільство має свою певну систему моральних цінностей – принципів, норм і правил поведінки, додержання яких необхідне для його існування, функціонування і процвітання. Виховання дітей має спиратися на певну систему орієнтирів, духовних цінностей, до яких відносяться моральні, громадські, світоглядні, екологічні, естетичні, інтелектуальні та валеологічні цінності. Виховання має спиратися на дотримання норм і принципів, які регулюють взаємовідносини людей, їхню соціальну поведінку.

Нині в Україні діє чітка нормативно-правова база, що регулює освітню політику. Стаття 3 Закону України «Про дошкільню освіту» визначає пріоритетну роль дошкільньої освіти та створює належні умови для її здобуття. Стаття 4 Закону України «Про дошкільню освіту» визначає, що «дошкільня освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільнього віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільнього віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду».

Вимоги суспільства до виховання ціннісних орієнтацій дітей дошкільнього віку представлені в державних

документах. Таким документом є Базовий компонент дошкільньої освіти і освітні програми. Базовий компонент дошкільньої освіти України ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільню освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Сьогодні освітяни в усьому світі зорієнтовані на те, щоб виростити компетентну особистість. Не лише поінформовану, але й обізнану, вмілу, гнучку, здатну адекватно діяти, приймати самостійні рішення, пристосуватися до різних умов життя, визнавати свої помилки, відстоювати власну гідність, реалізовувати природні можливості, самовдосконалюватися. Базовий компонент визначає компетентність як особистісну складну характеристику дитини, що засвідчує достатню її обізнаність, умілість, вправність у певному колі питань.

Компетентний дошкільник вдало застосовує набутий досвід у нових умовах життя; адекватно оцінює різні життєві ситуації та реагує на них; поводить себе помірковано та розсудливо, вчиняє раціонально, досягає успіху в розпочатій діяльності, характеризується творчою активністю. Життєво компетентна дитина в різних сферах і видах діяльності здатна діяти адекватно, конструктивно, продуктивно.

Тому основним завданням дошкільньої освіти є озброєння дитини не стільки системою галузевих знань, скільки наукою життя. Головною метою національної дошкільньої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства є створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої Себе.

Відкриваючи дитині світ у єдності цих чотирьох світів Природи, Культури, Людей, і власного «Я», Базовий компонент налаштовує педагогів на важливість різнобічного й гармонійного розвитку дитини. Базовий компонент дошкільної освіти України як державний освітній стандарт орієнтує педагогів на цілісний загальний розвиток дитини, акцентує їхню увагу на забезпеченні її «фізичного, психічного та морально-духовного здоров'я, розвитку особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, ціннісної етичної орієнтації з формування навичок практичного життя, емоційної сприйнятливості та сприяння розвитку індивідуальності дитини».

Зазначений нормативний документ наголошує, що «Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності (ігровій; руховій; природничій; предметній; образотворчій та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння доречно застосовувати набуту інформацію».

Базовий компонент визнає, що система дошкільної освіти має забезпечувати не тільки формування елементарного дитячого світогляду особистості, реалістичного образу-Я; здатності орієнтуватися в життєвих ситуаціях, виявляти активність, самостійність, здатність відстоювати власну гідність, але й сприяти розвитку у дошкільника цілісної наукової картини світу; має забезпечувати виховання моральності, здатності дошкільника орієнтуватися на совість як внутрішню етичну інстанцію, бути безкорисливим, надавати підтримку і допомогу тим, хто цього потребує, визнавати чесноти інших людей; прилучати дитини до системи цінностей, культури і традицій українського народу, виховувати шанобливе ставлення до його надбань та рідної мови; ознайомлювати з культурою

народів світу; формувати культури міжетнічних та міжособистісних взаємин; підтримувати природне прагнення дошкільника до виявлення активності, здатності діяти за власним бажанням, самостійним вибором, приймати рішення, відповідати за їхні наслідки, надавати переваги комусь – чомусь; виховувати у дошкільників прихильне ставлення до людей, довіри до людського оточення, відчуття своєї захищеності ним, прагнення встановлювати та підтримувати з ним щирі стосунки.

Основними завданнями національної системи дошкільної освіти є:

– створення належних умов для реалізації дитиною свого природного потенціалу (фізичного, психологічного, соціального). Разом з вихователем формування в дитини ціннісного ставлення до свого здоров'я фізичного, психологічного і соціального;

– формування механізмів саморозвитку дошкільника (реалістичну самооцінку, самоконтроль та саморегуляцію поведінки, совість як внутрішню етичну інстанцію, децентрацію як подолання егоїзму, елементарний світогляд, індивідуальний досвід. Знайомити дитину з образом самої себе, своїм «Я», її місцем у системі людської життєдіяльності. Формувати позитивне ставлення до власного внутрішнього світу (мотиви, ціннісні орієнтації, бажання і мрії, почуття тощо);

– навчання дошкільника жити у злагоді з довкіллям та із самим собою, адекватно реагувати на події, оптимістично ставитися до життя, довіряти людському оточенню, відчувати себе захищеним; формувати соціальну компетентність: навички соціальної поведінки, свідоме ставлення до себе як до рівної з іншими людьми особистості, інтерес до людей та спілкування з ними, готовність сприймати соціальний досвід, співпереживання, співчуття, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки;

– створення культурного середовища, сприяння становленню в дитини базису особистої культури, залучення до світу національної та світової культури; формування в неї чуття краси в різних її проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових і художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури;

– оснащення дошкільника навичками практичного життя, навчання пристосування до нових умов, вироблення гнучкої поведінки, виховання творчого ставлення до дійсності; вправлення в умінні виявляти волю; знайомити з рукотворним предметним світом, що створений завдяки людській праці. Виявляти ціннісне ставлення до результатів людської праці; звернення уваги на предметно-практичну діяльність, активність прилучення до самообслуговування, праці в природі.

– прагнення до якісного виконання трудових доручень тощо. Опирається на самостійне подолання труднощів, прагнення довести розпочату справу до завершення. Прагнення до вияву працелюбності, відповідальності, організованості;

– опиратися на уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, уміння ощадливо ставитися до речей, грошей. Вміння розрізняти соціальні ролі «покупець», «продавець», поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий»;

– забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку дошкільника, формування у нього ціннісного ставлення до Природи, Культури, Людей, Самого Себе.

Діяльність дошкільних навчальних закладів базується на визначенні вічних цінностей історичного літопису та сьогоденних нормативних документів, зокрема на Базовому компоненті. Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за його інваріантною і варіативною складовими. В змісті Базового компонента в ін-

варіантній складовій визначено освітні лінії, що забезпечують засвоєння дитиною способів (механізмів) розвитку (саморозвитку), набуття знань, умінь і навичок дитини. Інваріантну складову систематизовано за освітніми лініями «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної та початкової ланок.

Базовий компонент «Освітня лінія «Особистість дитини» передбачає формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності. Одним із перших комплексів завдань є виховання у дитини позитивного ставлення до своєї зовнішності, формування основних фізичних якостей, рухових умінь, культурно-гігієнічних, оздоровчих навичок та навичок безпечної життєдіяльності. Стосовно здійснення зазначених завдань необхідно, щоб у дитини була сформована система знань про себе: свою зовнішність і здоров'я, власну рухову активність та діяльність, що проявляється в таких цінностях, як щастя, здоров'я, зовнішня краса, самостійність, допитливість, наполегливість.

Освітня лінія «Особистість дитини»

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
Здоров'я та фізичний розвиток	Усвідомлює цінність здоров'я, його значення для повноцінної життєдіяльності. Володіє елементарними знаннями про основні чинники збереження здоров'я. Розуміє значення для зміцнення здоров'я і запобігання захворюванням загартування, щоденної ранкової гімнастики, правильного харчування, безпечної поведінки. Виявляє позитивне ставлення до національних та сімейних оздоровчих традицій. Знає про вплив основних природних чинників на стан здоров'я організму.

продовження табл.

Самоставлення	Має уявлення про існування свого внутрішнього світу (думки, почуття, бажання, ставлення), виявляє інтерес до нього. Має свої уподобання, прихильності, інтереси; знає, чого хоче (не хоче); може обґрунтувати своє ставлення. Орієнтується в основних емоціях і почуттях; диференціює добро і зло. Встановлює причинно-наслідкові та смислові зв'язки між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя, передає свої почуття мімікою, жестами, словами. Адекватно реагує на різні життєві ситуації, намагається стримувати негативні емоції; співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками для інших. Передбачає результати своєї діяльності, знає їх значення для себе і тих, хто поряд, усвідомлює свою відповідальність за вчинене.
Самосвідомість	Оперує займенником «Я», вирізняє себе з-поміж інших, усвідомлює, що може обходитися своїми силами, вміє знайти спільне і відмінне між собою та іншими. Має певну думку про себе, може сформулювати узагальнене судження про себе. Вміє порівняти себе (досягнення, якості, вчинки) з іншими. Усвідомлює зв'язок своєї самооцінки з реальними досягненнями та оцінками авторитетних дорослих. Співвідносить свої домагання з можливостями, успіхами та невдачами; розуміє, чим викликає позитивне і негативне судження про неї інших. Орієнтується у своїх чеснотах і вадах, виявляє самоповагу, елементарну гідність. Прагне утвердитись у своїх моральних якостях, виявляє впевненість у своїх можливостях. Орієнтується у своїх основних правах і обов'язках, усвідомлює їх значення та відмінності.
Особистісно-оцінна компетенція	Обізнаність дитини з образом самої себе, своїм «Я», її місцем у системі людської життєдіяльності (у сім'ї, групі однолітків, соціально-комунікативному просторі, в різних видах діяльності). Здатність до самооцінки, довільної регуляції власної поведінки в різних життєвих ситуаціях, позитивного ставлення до власного внутрішнього світу (мотиви, ціннісні орієнтації, бажання і мрії, почуття тощо).

Освітня лінія «Дитина в соціумі»

Зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» Базового компонента передбачає формування у дітей навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим. Взаємодія з іншими людьми є своєрідним видом входження дитини в людський соціум, що вимагає уміння узгоджувати свої інтереси, бажання, дії з іншими членами суспільства, що проявляється у таких цінностях, як дружба, родина, щастя, самостійність, цілеспрямованість, сміливість, допитливість, наполегливість, співпереживання, впевненість.

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
Сім'я	Усвідомлює зміст понять «сім'я», «сімейні традиції» (склад, ознаки: спільне проживання, взаємна турбота, любов, доброзичливість, сімейні обов'язки, повага та гідне ставлення до членів сім'ї, збереження сімейних традицій). Розуміє, що батьки – найрідніші люди, які доглядають та виховують своїх дітей, ставиться до них з любов'ю та повагою, турбується про них; відгукується на їхні звернення, прохання, дотримується порад дорослих. Встановлює й підтримує доброзичливі, дружні стосунки з братами і сестрами, ставиться до них з любов'ю. Турбується про рідних дослуховується до старших, опікується молодшими. Поважає дідуся і бабусю, піклується про їхнє здоров'я, самопочуття; шанобливо ставиться до них. Не ображає їх своїми висловами, вчинками та поведінкою. Дотримується правил сімейного співжиття. Усвідомлює обов'язки кожного члена сім'ї, намагається виконувати свої, підтримує порядок у своєму помешканні. Співчуває хворим членам родини, прагне надати посильну допомогу.
Родина	Знає, що родина об'єднує усіх родичів матері та батька, усвідомлює ступінь рідства. Ініціює підтримання родинних зв'язків, виявляє інтерес до спільних родинних справ, свят,

продовження табл.

	зустрічей, фото та фільмотек тощо. Виявляє чуйність та уважність; струмує свої бажання, якщо вони заважають рідним; прагне бути причетною до спільних турбот і проблем сім'ї.
Родинно-побутова компетенція	Обізнаність із нормами та правилами сімейного (родинного) співжиття; здатність їх дотримуватися; уміння підтримувати доброзичливі, дружні, довірливі стосунки в родинному колі, виявляти турботу і любов до рідних та близьких членів родини.
Люди	Вирізняє знайомих людей з-поміж інших як таких, які добре знають один одного (друзі, товариші, сусіди, співробітники батьків, працівники дошкільного закладу тощо), привітно вітається. Виявляє готовність і здатність доброзичливо спілкуватися з ними. Вміє вислухати дорослого, відповісти на запитання, відгукнутися на прохання, пропозицію, виявляє чемність у ставленні до них.
Дорослі	Відкрита для контактів з дорослими людьми різного віку, статі, національності, соціального статусу. У зверненнях до них та власних діях виявляє повагу, готовність допомагати. З повагою ставиться до людей похилого віку. Прагне бути схожою на рідних та авторитетних дорослих.
Діти	Здатна входити в контакт з різними за віком дітьми, налагоджує з ними активну взаємодію, спілкування. Виявляє інтерес і прагнення брати участь у будь-якій спільній справі (грі, продуктивній діяльності), ділиться своїм досвідом, уміннями, знаннями, підтримує загальну для всіх мету діяльності. Самостійно встановлює й підтримує партнерські, ділові та особисті контакти з іншими дітьми, володіє правилами поведінки у конфліктних ситуаціях. Уникає гострих суперечок, намагається порозумітися. Передбачає наслідки своїх негативних дій, розуміє причини виникнення непорозумінь. Може визнати свою провину, поступитися власними інтересами. Знає та використовує слова-пояснення, виправдання, вибачення.

продовження табл.

Група	Орієнтується в тому, що група – це об'єднання, яке виникає на основі особистих симпатій, емоційних взаємин між її членами. Усвідомлює, що групу гуртують спільні цінності, щирість та відвертість стосунків, довіра, певні поведінкові норми; прихильне ставлення один до одного. Розуміє, що дружба – це прояв взаємної довіри, відданості, поваги між людьми. Ініціює дружні стосунки з тими, кому симпатизує, усвідомлює, що дружбою треба дорожити. Орієнтується в тому, що кожна країна має свою територію, свою культуру, звичаї, мову. Розуміє, що всі народи світу прагнуть миру й щасливого життя.
Соціально-комунікативна компетенція	Обізнаність із різними соціальними ролями людей (знайомі, незнайомі, свої, чужі, діти, дорослі, жінки, чоловіки тощо); з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватися їх під час спілкування. Здатність взаємодіяти з людьми, які її оточують: узгоджувати свої дії, поведінку з іншими; усвідомлювати своє місце в соціальному середовищі; позитивно сприймати себе. Вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим, обирати відповідні способи спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Освітня лінія «Дитина в природному доквіллі»

Зміст освітньої лінії «Дитина у природному доквіллі» містить доступні дитині дошкільного віку уявлення про природу планети Земля та Всесвіт, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного доквілля. Ціннісне ставлення дитини до природи виявляється у її природодоцільній поведінці: виважене ставлення до рослин і тварин; готовність включатися у практичну діяльність, що пов'язана з природою; дотримання правил природокористування, що проявляється у таких ціннісних орієнтаціях, як творчість, любов до природи, щастя, співпереживання, допитливість, наполегливість.

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
Життєдіяльність людини у природному середовищі	Орієнтується в тому, що природне довкілля та життєдіяльність людини взаємопов'язані; розуміє, що природне довкілля змінюється внаслідок людської діяльності. Має уявлення, що люди здійснюють природоохоронні заходи для збереження та відновлення рослин і тварин, які зникають.

Освітня лінія «Дитина у світі культури»

«Освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвитку творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності». Загалом, через формування емоційної сфери людини відбувається формування її психіки, свідомості, тобто становлення її як особистості, що забезпечує її нормальний розвиток, вироблення у неї позитивних якостей, доброзичливого ставлення до неї інших людей. Взагалі, емоції відіграють регульовальну роль у діяльності, у спілкуванні. Людина з добре розвиненою емоційною сферою може краще налагодити стосунки з тим, хто довкола неї, швидше знаходить вихід зі складного становища. Зазначені завдання проявляються в таких цінностях: родина, краса природи, краса техніки, краса мистецтва, творчість, самостійність, цілеспрямованість, допитливість, наполегливість, співпереживання, гроші.

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
Предметно-практична діяльність	Усвідомлює, що довколишній предметний світ – рукотворний, створений для задоволення потреб людини та завдяки людській праці. Виявляє ціннісне ставлення до результатів людської праці, розуміє її необхідність і мотивацію, зв'язок із життєвими потребами, станом здоров'я. Охоче займається предметно-практичною діяльністю, активно долучається до самообслуговування, праці в природі, господарсько-побутової. Прагне до якісного виконання трудових доручень тощо. Виявляє готовність брати участь у суспільно значущій діяльності спільно з дорослими та іншими дітьми, отримує задоволення від колективної праці. Вміє визначити мету, завдання, спрогнозувати кінцевий результат. Самостійно долає труднощі, прагне довести розпочату справу до завершення. Виявляє працелюбність, відповідальність, організованість. Здатна оцінити результат своєї роботи та однолітків, внести корективи, виправити помилки. Бережно ставиться до рукотворних виробів (власних та інших дітей). Має уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вміє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі «покупець», «продавець», поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий». Використовує різні предмети за призначенням, дбайливо до них ставиться, дотримується умов догляду і зберігання».
Світ мистецтва. Сприйняття мистецтва	Сприймає і усвідомлює мистецтво як результат творчої діяльності людини, виявляє емоції та почуття від побачених і почутих мистецьких творів; вибірково ставиться до окремих видів мистецької діяльності. Яскравість образу пов'язує з кольорами, формою, пропорціями, звуками, ритмами, динамікою, темпами, рухами, мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами.

продовження табл.

Ціннісне ставлення до мистецтва	Виявляє власне ціннісне ставлення до українських мистецьких традицій, фольклору, до мистецьких творів художників, композиторів, музикантів, співаків, танцівників тощо.
Художньо - продуктивна діяльність	Відображає власні життєві враження, почуття, навички в образотворчій діяльності: малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні.
Художньо - продуктивна компетенція	Сприймає мистецький твір з позиції краси, вирізняє його як естетичний. Виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем; емоційно-ціннісно ставиться до проявів естетичного в житті. Реалізує здатність насолоджуватись мистецтвом, пізнавати образну специфічність мистецтва і дотичну інформацію. Переймає духовний потенціал мистецького твору у власний досвід, виховує в собі риси улюблених персонажів. Володіє комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів. Із задоволенням наслідує мистецькі зразки – образотворчі, музичні, танцювальні, театральні, літературні. Охоче інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід діяльності сприйняття і відтворення прекрасного (уміння, навички).

Освітня лінія «Гра дитини»

«Освітня лінія «Гра дитини» передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших,

заохочує до імпровізації, висловлювання власних оціно-етичних суджень», що проявляється у таких цінностях, як дружба, родина, щастя, краса природи, гроші, здоров'я, зовнішня краса, краса техніки, краса мистецтва, творчість, самостійність, впевненість, цілеспрямованість, сміливість, допитливість, наполегливість, співпереживання.

Зміст освіти	Результати освітньої роботи
Формування особистості в грі	Усвідомлює себе активним учасником ігрової діяльності. Домагається визнання іншими дітьми своїх успіхів, визнає якісне виконання ролі іншими. Узгоджує у ході гри свої та інших дітей бажання і можливості. Усвідомлює, що в грі є обов'язки: діяти згідно з правилами, справедливо розподіляти ролі та іграшки, узгоджувати особистіні інтереси з груповими тощо. Самостійно визначається із сюжетом гри, засобами виразності, змістом ігрових дій, вибором іграшок. Відповідально ставиться до обов'язків, пов'язаних із роллю. Виявляє творчість, імпровізацію, пропонує оригінальні ідеї для покращення гри. Обирає для гри безпечне місце та атрибути.
Ігрова компетенція	Обізнаність із різними видами іграшок; здатність їх використовувати в самостійних іграх; організовувати різні види ігор (рухливі, народні, ігри з правилами, сюжетно-рольові тощо) відповідно до їх структури (уявлювана ігрова ситуація, ігрова роль, ігрові правила); реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватись ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри.

Освітня лінія «Мовлення дитини»

Освітня лінія «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний роз-

виток дитини через органічний зв'язок із національним вихованням, що проявляється у таких цінностях: родина, дружба, щастя, здоров'я, самостійність, впевненість, допитливість, наполегливість, співпереживання.

Залучення дитини-дошкільника до моральних цінностей, вироблення в неї певних моральних якостей та здатність її жити згідно принципів, норм і правил моралі і є тими елементами морального виховання у становленні її особистості як соціальної істоти.

У Базовому компоненті виділено такі важливі базові якості особистості, як самостійність, працелюбність, людяність, спостережливість, відповідальність, справедливість, самовладання, самолюбність, творчість, які необхідно виховувати у сучасного дошкільника в першу чергу. Ці якості особистості, що так потрібні для виховання моральності у дошкільника, культивування прихильності до найближчого оточення, розвитку емоційно-почуттєвої сфери та прищеплення загальноприйнятих норм суспільної поведінки відповідають завданням нашого дослідження.

«Поле цінностей» дошкільника у структурі Базового компоненту. Відповідно до якостей, які визначені у Базовому компоненті, а саме: самостійність, працелюбність, людяність, спостережливість, відповідальність, справедливість, самовладання, самолюбність, творчість можна виділити такі термінальні цінності:

Ціннісні орієнтації старших дошкільників	Освітня лінія у документі Базовий компонент	Предметно-змістова та діяльнісна реалізація освіти
Дружба	Дитина в соціумі.	Діти, група, соціально-комунікативна компетенція
Родина	Дитина в соціумі. Гра дитини.	Сім'я, родина, родинно побутова компетенція Формування особистості в грі. Ігрова компетенція.

продовження табл.

Щастя	Особистість дитини. Гра дитини. Дитина в соціумі	Здоров'я та фізичний розвиток, особистісно-оцінна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція. Група
Краса природи	Дитина у природному довкіллі. Дитина у світі культури	Життєдіяльність людини у природному середовищі. Предметно-практична діяльність
Гроші	Дитина у світі культури. Гра дитини	Предметно-практична діяльність. Формування особистості в грі. Ігрова компетенція
Здоров'я	Особистість дитини.	Здоров'я та фізичний розвиток.
Зовнішня краса	Особистість дитини	Особистісно-оцінна компетенція.
Краса техніки	Дитина у світі культури.	Предметно-практична діяльність. Світ мистецтва. Сприйняття мистецтва. Ціннісне ставлення до мистецтва. Художньо продуктивна компетенція.
Краса мистецтва	Дитина у світі культури.	Предметно-практична діяльність. Світ мистецтва. Сприйняття мистецтва. Ціннісне ставлення до мистецтва. Художньо-продуктивна діяльність. Художньо-продуктивна компетенція.
Творчість	Дитина у світі культури. Гра дитини.	Художньо-продуктивна діяльність. Художньо-продуктивна компетенція. Формування особистості в грі. Ігрова компетенція.

І такі інструментальні цінності старших дошкільників:

Ціннісні орієнтації дошкільників	Освітня лінія у документі Базовий компонент	Предметно-змістова та діяльнісна реалізація освіти
Самостійність	Особистість дитини. Дитина в соціумі. Дитина у світі культури. Гра дитини.	Самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція. Сім'я, родина, родинно-побутова компетенція, люди, дорослі, діти, група, соціально-комунікативна компетенція. Предметно-практична діяльність, художньо-продуктивна діяльність, художньо-продуктивна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція.
Впевненість	Особистість дитини. Дитина у соціумі. Гра дитини.	Самоставлення, самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція. Родина, родинно-побутова компетенція, люди, дорослі, діти, група, соціально-комунікативна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція.
Цілеспрямованість	Гра дитини. Мовлення дитини.	Формування особистості в грі, ігрова компетенція. Зв'язне мовлення, діалогічне мовлення, діалогічна компетенція, монологічна компетенція, мовленнєва компетенція, комунікативна компетенція.
Сміливість	Особистість дитини. Дитина в соціумі. Гра дитини.	Самоставлення, самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція. Сім'я, родина, родинно-побутова компетенція, люди, дорослі, діти, група, соціально-комунікативна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція.

продовження табл.

Допитливість	Особистість дитини. Дитина у світі культури. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі.	Самоставлення, самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція. Предметно-практична діяльність, світ мистецтва, сприйняття мистецтва, художньо-продуктивна компетенція. Пізнавальна активність, сенсорно-пізнавальна компетенція.
Наполегливість	Особистість дитини. Дитина в соціумі. Гра дитини.	Самоставлення, самосвідомість, особистісно-оцінна компетенція. Сім'я, родина, родинно-побутова компетенція, люди, дорослі, діти, група, соціально-комунікативна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція.
Співпереживання	Дитина в соціумі. Гра дитини.	Сім'я, родина, родинно-побутова компетенція, люди, дорослі, діти, група, соціально-комунікативна компетенція. Формування особистості в грі, ігрова компетенція.

Питання для обговорення

1. Поясніть значення поняття «базовий рівень особистісної культури дошкільника».
2. Що таке особистісно орієнтована модель спілкування дорослого з дитиною?
3. Що стоїть за впровадженням особистісно орієнтованої моделі освіти?
4. Наскільки сформованість системи ціннісних ставлень до світу відбивається на позитивних змінах, пов'язаних з особистісним становленням дошкільника?

5. Спробуйте узагальнити позитивні зміни, які відбуваються у дитини дошкільника, що пов'язані з особистісним становленням системи її ціннісних уявлень.

6. Що покладено в основу Базового компоненту?

7. На що спрямований Базовий компонент дошкільної освіти? Що він передбачає?

8. Як побудовано зміст Базового компоненту дошкільної освіти? На яких засадах і основах?

9. На які головні лінії розвитку спрямований Базовий компонент дошкільної освіти?

10. За яких умов, в яких видах діяльності відбувається набуття різних видів компетенцій дитини дошкільного віку?

11. За якими освітніми лініями побудовано Базовий компонент дошкільної освіти?

12. Які освітні лінії дають змогу забезпечити належний рівень соціально особистісного розвитку дітей дошкільного віку?

13. Які освітні лінії дають змогу передбачити формування у дітей навичок соціально визначеної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим? Ваші роздуми з цього приводу?

14. Як ви вважаєте, для чого формувати у дитини дошкільного віку почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу мистецтва? Ваші роздуми з цього приводу?